

MODULUL 1

Principii Fondatoare

Cap.1 Descrierea subiectului Eticii

Importanta Eticii in Stiință si Inginerie

In sens larg, oamenii de stiință caută o înțelegere sistematică a lumii fizice. Inginerii caută să aplice aceste cunoștințe in beneficiul practic al oamenilor. Voi studenții in inginerie veți fi imediat de acord ca stăpinirea acestor cunoștințe necesită multe ore de efort istovitor. Cu toate acestea, efortul pare că merită, nu numai pentru că reusita poate oferi o viață decentă, dar și pentru că fructele acestei munci influentează viața în orice colt al planetei. Această sferă largă a influenței face această activitate în domeniul tehnic foarte atrăgătoare, dar trebuie sa ne dea și de gindit. De îndată ce, ceea ce facem in activitatea noastră profesionala afectează viețile altor oameni, judecata noastră etică trebuie sa intre in joc alături de judecata noastră tehnica. Sunt trei motive pentru care trebuie sa ne îngrijim, în aceeași masură, de judecată noastră etică ca si de cea tehnică.

Primul, un corect comportament etic, de obicei, conduce la consecințe bune, atit pentru noi înșine cit și pentru societate în general. Uneori efectele bune se vad imediat, cun ar fi recompensa pentru înapoierea unui portofel pierdut. Alteori, efectele vin mult mai tirziu, sub forma încrederii și respectului colegilor noștri. Unii ar putea spune ca, comportamentele ne-etice uneori aduc « mari dividende », cum ar fi furtul pe ascuns dintr-un sertar cu bani. In orice caz, lunga si singeroasa istorie a omenirii, incepind cu sacrificiile groaznice din evul mediu si terminind cu razboaiele recente, sugereaza ca injustitia conduce, intr-un final, in principal, la suferinta.

Al doilea, oamenii de știință și inginerii iau decizii cruciale pentru societate în general, și prin urmare au pe umeri imensă povară a încrederii publice. Complexitatea tehnologiei moderne obligă pe cei antrenati în acest val să depindă de expertiza oamenilor de știință și a inginerilor. Din nefericire, specializarea din ce în ce mai accentuată a oamenilor de știință și a inginerilor, uneori conduce la o focalizare prea îngustă, care paralizează abilitatea lor de a explica aceste judecăți. Acest handicap debordează în etică. Când întrebări importante și complexe despre bine și rău îi confruntă pe oamenii de știință și pe ingineri în munca lor profesională, ei se regăsesc uneori nepregătiți în a ști cum să abordeze subiectul sau cum să comunice cât mai clar sfatul lor. Un studiu formal al eticii poate ajuta în depășirea acestor situații.

Al treilea, fericirea vine din raționarea printr-un întreg puzzle moral, alegând o direcție bună a acțiunii, și urmind această direcție. Bine înțeles, oamenii pot uneori să facă ce este bine pe baza unei alegeri instinctuale. Ca ființe raționale, totuși, oamenii tind să găsească mai multă satisfacție în a înțelege de ce fac ceea ce fac. Încă de acum două mii de ani, Aristotel considera acțiunea și judecata etică bună ca fiind sursele primare ale fericirii umane.

De multe ori este neplăcut de acceptat clișee ca « oamenii de știință răi » sau inginerii care acționează ca « pionii nebuni ai unor forțe malefice ». Stim deja, o mare parte din noi primeste o mare parte din educația morală din partea părinților. Școala primară și secundară își aduce și ea contribuția, iar religia oferă și mai mult prin credințele sale. Totuși, munca în știință și inginerie prezintă un set distinct de probleme etice. Aceste probleme se dovedesc adesea destul de complexe și avem nevoie de abordări care să se bazeze pe mai mult decât pe instinct sau simple reguli învățate în copilărie. Acest curs încearcă să umple acest gol.

Managementul discuției etice

Discuțiile despre bine și rău adesea fac ca oamenii să se simtă în disconfort, în cel mai bun caz. Există diverse explicații pentru acest lucru.

Prima, cum putem evita nominalizarea si zdruncinarea egourilor in discutiile etice ? Este de ajutor sa distingem intre ce o persoana spune sau face si cine aceasta persoana este. Fiecare dintre noi reprezinta un amestec de bun si rau. Oamenii buni uneori fac lucruri rele si vice versa. Cu alte cuvinte, bunatatea unui act sau atitudini anume nu determina bunatatea finala a individului. Mai mult, cresterea in viata morala necesita timp. Unii oameni progreseaza mai repede decit alții, cu viteze care depind nu numai de efortul personal dar si de tot felul de factori inconjuratori, necontrolabili. Nu putem critica cu dreptate pe cineva pentru ca a fost formatat de anumite forte culturale si educationale.

A doua, cum putem sa ne descurcam cu concepte ambigue, pe jumătate definite, care se afla in inima eticii ? Oamenii de stiinta si inginerii, a caror pregatire are de-a face cu relatii matematice precise si categorii bine definite, uneori experimenteaza frustrari in legatura cu rationamentele calitative. Unii chiar pot refuza efortul ca fiind pentru mintile slabe ce nu pot manipula subiecte complicate cum ar fi ecuatiile diferentiale, termodinamica sau teoria cuantica. Acest punct de vedere ignora faptul ca relatiile interpersonale, managementul, facerea de politici si vinzarile necesita mult mai multe abilitati in gindirea calitativa decit in cea cantitativa. Din nefericire, unele cuvinte utilizate in discutia morala aduc multe umbre in semnificatie. Cind nu sunt recunoscute, asemenea diferente de utilizare adesea conduc la neintelegeri ireconciliabile. Totusi, o atentie grijulie a cum sunt exact folosite cuvintele poate ajuta la evitarea unor asemenea probleme.

A treia, cum putem gestiona amintirile neplacute a ceea ce sa facut deja rau ? Toate acestea depind de ce fel de oameni speram sa fim. Erorile si greselile sunt parte din viata noastra. Daca speram sa devenim mai intelepti, greselile ne pot invata ce sa evitam. Simțămintele si vinile temporare ajuta in a forja aceste lectii in mintea noastra , asa cum fierul inrosit inseamna vitele. Vina care refuza sa se ierte singura devine distructiva si paralizanta si de obicei arata spre parti

ale vietii emotionale care necesita atentie. Bunavointa de a accepta lectiile dure, combinata cu daruirea catre o crestere continua pot ajuta la evitarea caderii in rutina.

Filozofie, Religie si Etica

Cine trebuie sa pronunte judecatile finale despre bine si rau ? De-a lungul mileniilor, oamenii au apelat la judecatori, regi si lideri religiosi pentru asemenea judecati. Rezultatul dezamagitor a fost adesea declaratii care clamau cunoasterea completa si adevarul etern. Istoria, desigur, a « dezumflat » de obicei asemenea pretentii. Anumite interogatii morale par fara raspuns la nivel pur natural – adica, la un nivel care apeleaza doar la ce oamenii pot observa si testa in universul fizic. A merge mai departe inseamna sa apelam la nivelul « supranatural » - adica, la un nivel in afara universului fizic observabil. Asemenea apelari supranaturale au jucat un rol atat de important in gindirea morala incit noi trebuie sa decidem chiar de la inceput cum sa le manipulam.

Multe sisteme de gindire si actiune au vorbit despre probleme de moralitate de-a lungul secolelor. Foarte superficial putem clasifica aceste sisteme ca fiind fie « filozofice » fie « religioase ». Deoarece dezacorduri si intelegeri gresite apar deseori asupra ce aceste cuvinte semnifica defapt, pare prudent sa oferim scurte definitii (desi incomplete) :

Filozofia : studiul rational al principiilor care guverneaza cunoasterea, comportamentul si natura existentei.

Religia : un set de credinte si practici care privesc comportamentul supranatural si natura existentei. Religia apeleaza la una sau mai multe fiinte supraomnesti ca fiind forțe conducatoare ale universului fizic.

Religia difera de filozofie prin referirea la fiinte si lucruri supranaturale care trebuie sa fie considerate prin credinta. Filozofia evita asemenea referinte. Mai mult, religia prescrie anumite practici proiectate sa promoveze comportamentul moral bun, ce pot include paradoxuri care

contrazic ratiunea. Filozofia, pe de alta parte, nu cere nici un ritual devotional si se bazeaza doar pe tarimul ratiunii.

In ciuda acestor diferente, atat religia cit si filozofia vorbesc despre comportamentul moral bazat pe ratiune sau credinta. Nu este deloc surprinzator ca sistemele de gindire si actiune care apeleza la lumea non-fizica nu pot fi verificate prin experimente sistematice. Totusi, multe filozofii si religii coexista, fara un acord asupra alegerii « corecte », presupunind ca o alegerea « corecta » ar exista. Aici se afla o problema nerezolvata a eticii. Fiecare sistem depinde de anumite idei diferite despre existenta umana, care in fapt conduc la diferente semnificative in regulile morale.

Acest curs nu poate rezolva asemenea diferente. Descrierile noastre asupra existentei umane ramin la nivel pur natural, departindu-se de conceptele supranaturale cum ar fi « revelatie » sau « Dumnezeu ». Din nefericire, aceasta perspectiva se dovedeste inadecvata pentru a cintari anumite probleme etice ; avem nevoie de principii suplimentare. Aceste principii se aseamana cu axiomele utilizate in matematica. Aceste principii au fost formulate pentru prima data de filozofii din Grecia antica si sunt impartasite de majoritatea religiilor si filozofiilor vestice. Pentru ginditorii greci, stiinta era un aspect a unei filozofii mai largi, care se preocupa si de moralitate. Aristotel, acum 2300 de ani, facea distinctie intre stiință si alte ramuri ale filozofiei, desi pastra o strinsa conexiune intre ele. Fractura adinca dintre stiinta experimentală si filozofia speculativa a aparut mai tirziu, in timpul Iluminismului din secolul 18. Aceasta fractura exista si in ziua de azi.

Principiile fundamentale afirmate in acest curs se bazeaza doar pe rezonabilitatea lor intuitiva si pe lunga traditie in utilizarea lor. Justificari suplimentare necesita apelul la ceva ce depaseste lumea observabila. Acest curs nu face asemenea apeluri, dar va incerca sa atraga atentia asupra lor, atunci cind acest lucru se va dovedi util.

Existenta binelui si a raului

Trebuie sa incepem studiul nostru despre etica adoptind o axioma in ceea ce priveste una din cele mai fundamentale intrebari pe care o putem pune : binele si raul exista in mod obiectiv ? Unii oameni argumenteaza ca orice adevar este ceva mai mult decit opinie personala – aceasta cultura si educatie polarizeaza complet orice judecata ulterioara. In acest curs vom evita un astfel de relativism extrem. Vom adopta, in schimb, un punct de vedere care se adapteaza mai bine oamenilor de stiinta si inginerilor. Un om de stiinta sau inginer ia ca stiut ca anumite legi ale fizicii, cum ar fi $E = mc^2$ sau $F = ma$, functioneaza in toate circumstantele. Vom sustine un principiu etic asemanator : *Anumite aspecte ale binelui si raului exista obiectiv, independent de cultura sau parerea personala.*

Acest principiu nu precizeaza care lucruri in etica exista obiectiv, insa in ciuda impreciziei formularii, el inca isi gaseste aparatori ferventi in filozofie si religie. Consecinta practica a principiului este ca deplaseaza etica mai aproape de a discerne o realitate obiectiva decit de a defini un standard subiectiv.

Subiectul Analizei Morale

Considerind ca moralitatea obiectiva exista, ne putem intreba care problematici se afla in domeniul moral si care nu. *In gindirea morala clasica, moralitatea se refera la bunatatea comportamentului uman voluntar care afecteaza pe sine sau o alta fiinta umana.* Sa vedem mai atent ce inseamna aceasta definitie.

Mai intii, cuvintul « voluntar » are mare importanta, implicind ca avem un control adecvat asupra a ceea ce facem. *Presupunind ca nu am permis in mod deliberat ca sa raminem ignoranti, lipsiti de putere, sau indiferenti, noi avem o responsabilitate morala completa pentru ceea ce facem doar daca avem adecvata cunoastere, libertate si aprobare.* Pare atit incorect

cit și imprudent să considerăm oamenii responsabili de îndeplinirea unui standard de comportament pe care ei nu-l pot atinge din cauza limitărilor umane normale.

În al doilea rând, definiția restricționează obiectul comportamentului moral la lucrurile vii. Noi nu putem avea un comportament moral față de o piatră, exceptând situația în care acest comportament indirect afectează un alt lucru viu (ca de exemplu să arunci piatra în usa vecinului).

În al treilea rând, definiția utilizează cuvântul « moral » în loc de « etic ». Care este diferența ? În realitate cele două se suprapun mult. « Moral » se referă în general la orice aspect al acțiunii umane. « Etic », pe de altă parte, se referă de obicei doar la comportamentul profesional. Deoarece acest curs se referă în principiu la situațiile întâlnite în viața profesională, « moral » și « etic » vor apărea adesea interschimbabil.

Rolul Codurilor de Etică

Multe societăți profesionale și academice au coduri formale de etică. Asemenea coduri se pare că au mai multă utilizare în inginerie decât în științe, probabil deoarece inginerii tind mai adesea să se vada că membri ai unei profesii cum ar fi medicina sau dreptul. Asemenea coduri amintesc membrilor societății standardele etice ridicate care se așteaptă să fie respectate la locul de muncă. De asemenea, codurile arată aceste standarde noilor lucrători care au puțină experiență. În final, ca documente publicate, codurile pot ajuta societățile profesionale să ia anumite măsuri formale sau disciplinare asupra celor care violează flagrant aceste coduri.

Totuși, codurile suferă de limitări severe în viața de zi cu zi din lumea reală. Codurile prezintă idealuri generale ale comportamentului etic, și adesea stabilesc reguli specifice pentru situații întâlnite în mod obișnuit. Dar, nici o listă cu idealuri și reguli nu este posibil să dea o îndrumare adecvată în toate situațiile complexe care pot apărea. Nuanțele de gri abundă, și cea mai bună cale de a aplica idealuri și norme nu este chiar evidentă. Mai mult, concentrându-ne doar pe

regulile specifice din coduri uneori ajungem la un minimalism etic care exprima idea : « daca nu este in mod specific interzis, atunci trebuie permis ». In plus, anumite situatii cer o decizie rapida, fara a avea timp pentru consultarea unei « carti de reguli » de orice fel. Mai rau, de cele mai multe ori nu exista un « polițist » prin preajma care sa fluiere violarile codului. In final, anumite standarde etice formale se pot schimba cu timpul, uneori ca raspuns la decizii legale. Toate aceste aspecte arata necesitatea de a dezvolta etici care cresc din interior, si care nu depind de o anumita lista externa de reguli. Un caracter etic puternic permite mai usor gestionarea mai rapida si consistenta a situatiilor de criza care nu sunt listate intr-un cod.

Cap.2 Persoana si virtutile

Pentru a evalua moralitatea unei actiuni, trebuie sa avem in minte cum suntem construiti ca fiinte umane. Altfel spus, trebuie sa descriem o antropologie si sa intelegem cum aceasta influenteaza comportamentul uman. Doar atunci putem incepe sa examinam principiile si metodele morale. Prin urmare, vom dezvolta in acest capitol o simpla dar utila antropologie si vom examina cum ea afecteaza comportamentul prin obisnuite numite « virtuți ».

Dezvoltarea unui Model pentru Persoana

Data fiind complexitatea ființei umane, nu ne putem astepta ca antropologia noastra sa reproduca orice aspect al comportamentului uman. Noi vom dezvolta un model simplificat, focalizindu-ne in intregime pe morala. Ca pentru orice model din stiințe si inginerie, noi trebuie mai intii sa decidem gradul de precizie pe care-l dorim pentru a reprezenta subiectul nostru. O precizie mai mare, de obicei, cere o complexitate mai mare in model. De exemplu, la viteze mici, ecuatiile lui Newton reprezinta foarte bine miscarea obiectelor. Dar, la viteze apropiate de viteza luminii, acest model eșueaza, si trebuie generalizat pentru a include efectele complicate ale relativitatii generalizate. Aceasta esuare inseamna ca mecanica Newtoniana este un model gresit? Nici de cum! Ecuatiile lui Newton sunt usor de folosit si ofera rezultate extrem de precise in cele mai multe cazuri. Asemenea caracteristici fac distinctia, in general, intre modelele bune: o buna corespondenta cu realitatea, in cele mai multe situații, cu efort modest. Acest curs ofera pur si simplu o introducere in gindirea etica, prin urmare are sens sa folosim un model acceptabil de simplu. Modelul nostru se va focaliza doar pe comportamentul moral al adultului tipic. Nu ne vom astepta ca acest model sa faca predictii cantitative, asa cum pot face oamenii de stiinta din domeniul social care realizeaza analize statistice pe populații mari.

Componentele Psihicului

Antropologia pe care o vom folosi a fost dezvoltată de vechii greci. Ea vede persoana ca fiind compusă din simțuri și psihic. Cele cinci simțuri : văzul, auzul, gustul, mirosul și pipăitul, oferă fluxuri de date despre lumea exterioară. Psihicul pune aceste date împreună într-o percepție și înțelegere coerentă, pe care noi o numim obișnuit « *conștiință* » .

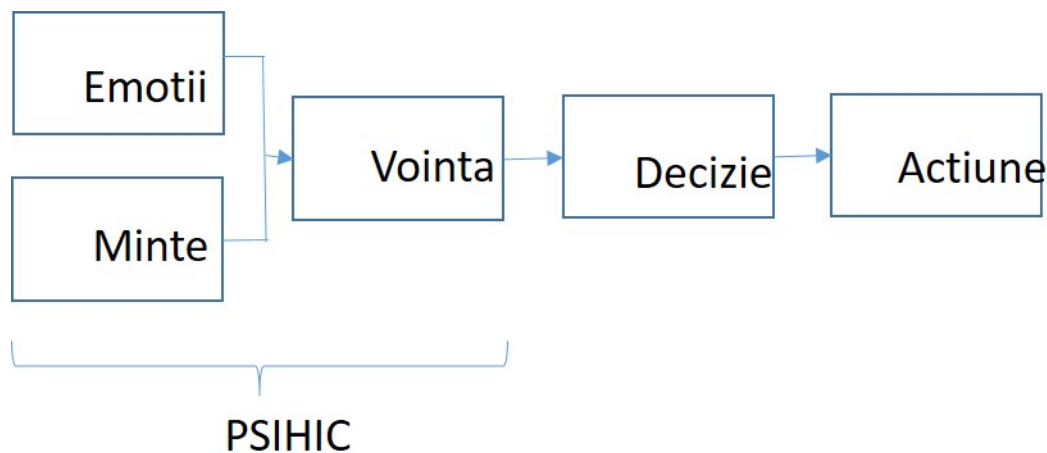

Fig.2.1. Un model simplu pentru originea acțiunii morale

Așa cum se ilustrează în figura 2.1, psihicul cuprinde trei părți :

Mintea. Mintea corespunde în multe moduri unui calculator ; ambele au funcții de memorare și logice. Mintea clasifică conceptele abstracte într-o manieră coerentă și le utilizează conform regulilor logice. În construirea deciziilor morale, mintea pune la un loc datele senzoriale din prezent cu amintirile din trecut pentru a prezice ceea ce se va întâmpla în viitor.

Emoții. Emoțiile sunt răspunsuri conștiente și neraționale ale psihicului la datele venite de la simțurile noastre și de la o serie de fenomene interne neurochimice (boală, dezechilibre hormonale, medicamente, etc.). Emoțiile formează cea mai clară legătură dintre psihic și corp. Multe emoții poartă răspunsuri fizice cu ele. De exemplu, inima bate mai repede la furie, fața se înroșește la rușine. Aceasta conexiune explică de ce noi adesea ne referim la emoții ca fiind « simțiri ».

Voința. Voința decide între alternativele prezentate de către minte într-o manieră colorată de către emoții. Exercițarea voinței în general presupune gândire rațională, și astfel la prima vedere voința poate părea ca făcând parte din minte. Totuși, emoțiile fac procesul de creare a deciziei în om foarte diferit de cel dintr-un calculator. Calculatoarele fac decizii pe baza logicii reci. În oameni emoțiile intră și ele în joc, nu numai colorând procesul de decizie dar chiar producând un imbold crucial spre acțiune pe baza deciziei. Astfel, cei mai mulți scriitori în domeniul moralei considera voința ca fiind distinctă de minte.

În realitate, este dificil să disecăm psihicul în elemente distincte. Toate trei se întrepătrund în același fel cum culorile primare se întrepătrund unele cu altele pentru a produce toate culorile dintr-o pictură. Creierul uman este conexas într-un mod mult mai complex decât un calculator, în care funcțiile logice, de memorare și de decizie pot fi ușor identificate și separate.

Limitele modelului

De notat că acest model nu spune nimic despre mintea inconștientă, ceva despre care psihologia modernă a acumulat numeroase dovezi. Totuși, acțiunea morală necesită acțiunea voinței conștiente. Mintea inconștientă poate imboldi spre un anumit tip de comportament; dependența psihologică, reacțiile iraționale, și furiile explozive sunt exemple evidente. Modelul nostru nu poate lua în considerare toate problemele comportamentale pe care oamenii le au.

De notat deasemenea că, acest model nu spune nimic despre dezvoltarea morală. El lasă deoparte întrebări precum : cum copiii, care nu sunt capabili de comportament moral, se dezvoltă în adulți care-l au acest comportament moral. Diverse teorii comportamentale din psihologie arunca lumina asupra acestui subiect. Mai mult, modelul spune puțin despre etapele dezvoltării morale observate în mod obișnuit în perioada adultă. Din nou, psihologia și filozofia morală au multe de spus în domeniu.

În final, acest model spune puțin despre comunitatea umană. O persoană nu este o insulă; în fapt, obligarea la izolare este o metodă de pedeapsă în multe închisori. Comunitățile, de la familie, la echipa de sport, la comunitățile religioase și la popoare, reprezintă întregi care sunt mai mari decât suma părților. Astfel, moralitatea poartă nu numai o dimensiune personală ci și o dimensiune socială. Etica adesea discută aspectele sociale în termeni de « bine comun », care, pe scurt, înseamnă ca binele comunității, ca și binele particular al indivizilor, intră în sfera producerii deciziei morale.

Obiceiuri și morală

Antropologia noastră descrie persoana ca o unitate dintre minte, emoții și voință. Cum funcționează morală această unitate? Mulți filozofi ai moralei au recunoscut abilitatea unică a persoanei de a alege dintre bine și rău. La fel de important, acești filozofi au recunoscut că această abilitate adesea nu presupune un proces mental de durată pentru fiecare alegere. De fapt, multe alegeri morale simple au loc cu puțină gândire, deoarece ele au devenit obișnuință. Deci, mintea, emoțiile și voința combină în mod natural eforturi pentru a oferi acțiune morală aproape fără efort.

Bine înțeles, bunătatea acestei acțiuni depinde de cum a fost antrenată persoana. Acest antrenament începe din frageda copilărie, când, de exemplu, copiii mici sunt învățați să nu se rănească reciproc. Mai târziu, mulți copii încep să folosească regulat cuvinte ca « te rog » sau « mulțumesc ». Aceste acțiuni nu vin programate; ele vin din antrenamentul extern. Pe măsura ce copilul crește și devine adult, el se obișnuiește singur să se comporte după propria alegere: să țină ușa deschisă pentru însoțitor, de exemplu. Aceste fapte simple netezesc interacțiunile umane și prin urmare sunt fapte bune. Deși oamenii care nu sunt obișnuiți cu asemenea acțiuni pot alege să le facă la un moment dat, această practică rămâne adesea excepția și nu regula.

Asemenea obișnuințe guvernează și aspecte mai complexe ale procesului de creare a deciziilor. In viziunea lui Aristotel, exista o clasa de obișnuințe bune pentru fiecare din cele trei parti ale psihicului. Fiecare clasa reprezintă o virtute. Spus altfel, o virtute este orientarea obișnuită a unei părți a psihicului spre binele moral. In situațiile simple, o virtute face ca o actiune morala buna sa fie facuta fara efort. In situații mai complexe, in care cea mai buna alegere nu este evidenta, o virtute face mai ușoară gasirea unei soluții bune.

Escaladarea unui munte reprezintă o buna analogie pentru utilizarea virtuților. Un cățărător pe munte se caracterizeaza prin multe abilități simple pe care le posedă, cum ar fi mersul, impingerea si chiar respiratia. Totusi, pentru a ajunge in virf este necesara coordonarea precisa a acestor abilitati pe durata unui cățărat indelungat. Succesul cere ca muschii si plaminii sa fie bine antrenati si formatati. Nu este surprinzator ca un atlet antrenat atinge virful mai bine decit leneșul cu aceleasi dimensiuni si greutate.

Cele patru virtuți principale

Din cauza întrepătrunderii complicate dintre minte, voință și emoții, acțiunile bune depind de toate virtuțile. Cu toate acestea, gindirea morala clasica distinge patru virtuți principale. Fiecare este rutata intr-o parte particulara a psihicului. Acestea se numesc « *virtuți cardinale* » sau « *virtuți naturale* ». Teologia, de-a lungul secolelor, a definit virtuți suplimentare, dar nu le vom trata pe acestea în acest curs. Vechii greci observau că fiecare din virtuțile naturale promovează un comportament aflat la mijloc, între exces și deficiență.

Prudența. Prudența privește mintea. O minte prudentă gindește despre o problema morală clar și complet. Evident, inteligența joacă un rol. Totuși, mintea trebuie sa-si dea suficient timp de lucru si trebuie sa-și aplice sieși nivelul corect de detaliu. Prin urmarre, prudenta presupune nu numai inteligență dar și prevedere și practicalitate. Acestea două fac din aceasta virtute un

mijloc. Prevederea găsește echilibrul dintre o decizie rapidă și calculul fără sfârșit, în timp ce practicitatea evită atât teoretizarea aeriană cât și înecarea în detalii.

Cumpătarea și Tăria morală. Cumpătarea și tăria morală se completează reciproc, ambele privind emoțiile. De fapt, aceste virtuți au de-a face cu laturi opuse ale experienței emoționale. Emoțiile pozitive (cum ar fi fericirea, afecțiunea și amuzamentul) ne trag spre cauza lor, în timp ce emoțiile negative (cum ar fi frica, suferința și durerea) ne îndepărtează de cauza lor.

Cumpătarea controlează atracția noastră, punând frina impulsului nostru de a ne mișca orbeste spre ceva ce ne place. Ca un mijloc, **cumpătarea** evită aroganța. **Cumpătarea** evită deasemenea, suprimarea tuturor simțămintelor, fapt ce, uneori, se dovedește catastrofal pe termen lung.

Tăria morală controlează aversiunea noastră, punând frina impulsului nostru de a ne îndepărta orbeste de ceva ce nu ne place. Ca un mijloc, **tăria morală** se află undeva între evitarea disperată și suprimarea tuturor simțămintelor.

Dreptatea. Dreptatea privește voința și are două aspecte : adevărul și corectitudinea. O voință acționând în adevăr alege în concordanță cu ce sunt lucrurile în realitate și nu cu iluziile. O voință acționând cu corectitudine urmărește să dea ceea ce trebuie tuturor celor îndreptățiți. Corectitudinea profilează dreptatea ca un mijloc. În relațiile noastre cu alții, corectitudinea se află între egoism și neglijarea completă de sine. În situații afectând pe alții, dar nu pe noi înșine, corectitudinea află un echilibru între interese, fără a arăta o preferință către cineva.

În descrierea virtuților, avem nevoie să menținem un echilibru între elementele de alegere și obișnuință. Exersarea virtuților seamănă cu respiratul ; ambele procese pot avea loc aproape inconștient. Cu toate acestea, respirația poate avea loc sub control conștient dacă vrem. De exemplu, ridicătorii de greutăți, înotătorii, își reglează în mod conștient respirația. În același fel, oamenii adesea acționează din obișnuință, dar păstrează abilitatea de a își regla conștient

comportamentul moral. Asadar, putem actiona prudenta, cu cumpatare, tarie de caracter si dreptate, în mod natural, sau putem alege sa facem acest lucru.

Fie ca alegem sau din obisnuinta, in final trebuie sa cautam a face lucruri bune. Cum se potrivesc virtutile la acest scop ? Principiul invocat este urmatorul :

Oamenii trebuie intotdeauna sa decida si sa actioneze in acord cu virtutile in masura posibilului.

Aceasta afirmație poate parea evidentă, însă completa ei explicare si sustinere probabil are nevoie de sprijin religios si filozofic, sprijin pe care nu il vom da in acest curs.

Cap.3. Analiza actiunilor exterioare

Etica ca o meserie

Virtuțile sunt caile de acțiune obișnuite care sunt bune moral. În situațiile morale simple, virtuțile fac ca acțiunea morală corectă să fie realizată fără efort. Cazurile mai complexe prezintă, totuși, provocări mai dificile și necesită mult mai mult efort și abilitate pentru a formula o soluție satisfăcătoare. Încercarea seamănă cu cea a unui meșteșugar care construiește o piesă elegantă de mobilier. Producătorul de mobilier utilizează diverse scule : ciocan, ferestruu, burghiu, etc.. În etică, sculele morale sunt principiile morale. Însa, sculele prin ele însele nu realizează nimic. Pentru a face o masă nu ai nevoie doar de scule ci și de o înțelegere a cum trebuie utilizate ele. Adică, producătorul de mobilă are nevoie de un set de metode. Setul trebuie să includă nu numai specificații pentru fiecare scula, dar și o abordare generală care să aducă aceste scule împreună. În același fel, principiile morale însele nu rezolvă problemele etice. ; principiile trebuie să fie aplicate în mod corect unor situații particulare prin metode, atât specifice cât și generale.

Analogia se păstrează și în sens mai general. Întreaga viață etică reprezintă o meserie ca și producerea de mobilă. Fiecare acțiune morală corespunde la o piesă de mobilier. Anumite acțiuni necesită ceva mai multă cunoaștere sau efort pentru a le pune împreună decât un opritor de ușa. Orice învățăcel poate face munca. Întrădevar, meșterii producători de mobilă atribuie ucenicilor lor multe asemenea sarcini astfel încât abilitățile de utilizare a sculelor simple să devină o obișnuință. În același fel, viața pune la îndemâna fiecăruia dintre noi multe sarcini morale simple când suntem tineri, ca practica pentru îmbunătățirea virtuților. Sarcinile mai dificile necesită scule mai speciale, precum și metode mai sofisticate.

Acest capitol începe să dezvolte metode mai specializate. Schema generală reprezintă o aproximare pe care mulți dintre noi probabil o folosesc deja, cel puțin intuitiv. În utilizarea acestei scheme, totuși, trebuie să rămânem conștienți de cât de aproape de obiectivul corect

putem ajunge. Nu este sigur ca orice situatie are o singura cea mai buna solutie. In producerea de mobilier, exista mai multe cai bune de a face o masa. Daca « cea mai buna » solutie intotdeauna exista in etica, este o intrebare pentru filozofie sau religie. Cu toate acestea, anumite cai sunt mai bune decit altele si anumite cai nu functioneaza deloc.

Deosebirea dintre moralitate interioara si moralitate exterioara

Actiunea morala are atit dimensiune interioara cit si exterioara. Dimensiunea exterioara priveste bunatatea actiunilor vazuta de persoanele din exterior. Dimensiunea interna priveste atitudinile interne fata de virtuti si include *intentia personala*.

Pentru a face distinctia clara, consideram urmatorul exemplu. Presupunem ca sora cuiva tocmai a fost parasita de prietenul ei si ea il suna pe fratele ei pentru a plinge pe umarul lui. Dupa ce asculta povestea ei, fratele decide ca este mai bine sa-i ofere umarul sau in fapt decit prin telefon. Deci se decide singur sa conduca 50 km pina in orasul ei. Dorind sa ajunga mai repede, el alege un drum de tara care scurteaza cu 20 minute drumul obisnuit pe autostrada. Este noapte si un mic pod de pe drumul de tara a fost distrus de ape. In ciuda faptului ca el era familiar cu drumul si conducea prudent, nu a reusit sa observe la timp lipsa podului si a plonjat in piriul de sub pod. Accidentul a distrus masina, iar soferul a ajuns la spital paralizat de la talie in jos. A facut el un lucru « corect » cind a decis sa foloseasca drumul de tara ?

Din perspectiva moralitatii interne, intentia lui de a se grabi pentru a-si ajuta sora pare « buna ». Mai mult, el a manifestat prudenta alegind un drum pe care-l cunostea si conducind prudent. Totusi, din exterior, alegerea a fost « gresita ». Un pod rupt i-a blocat drumul, iar conducerea peste un asemenea pot in general creaza probleme. Nu are importanta ca el nu a stiut de podul rupt. El ramine la fel de paralizat ca si in oricare alta situatie cind un betiv inconstient, de exemplu, ar fi incercat sa treaca peste pod. Din punctul de vedere a coloanei vertebrale, intentia lui, prudenta si nivelul de cunoastere nu fac nici o diferenta.

In acest caz, o decizie morala buna din perspectiva interna a condus la un rezultat extern rau. Se poate intimpla si invers. Câți dintre noi nu au suferit in liceu din cauza unui profesor egoist, sau unui antrenor sau parinte care, fara mila, ne cerea cele mai bune performante la invatatura sau in sport. In fata presiunii, am decis sa devenim elevi de prima mina sau atleti cu stralucitoare perspective – un rezultat final bun cind se trage linia.

Cap.4 Analiza intentiilor interioare

În acest capitol vom examina o întrebare cheie în analiza morală: “de ce” ca în “de ce trebuie aleasă această opțiune?”. Cu alte cuvinte, ne interesează rolul *inteniei personale*. Multe secole, moralisții au atașat o importanță supremă intenției în determinarea moralității unei acțiuni. Este evident de ce. Noi devenim mult mai furioși pe cineva care, cu intenție, trîntește calculatorul de pe podea, decît pe cineva care face acest lucru accidental. De fapt, sistemul nostru legal ia în considerație intenția, făcînd distincția dintre omorul prin imprudență voluntar și involuntar, de exemplu, sau dintre evaziunea fiscală și plata unei taxe mai mici din neatenție.

Descrierea intenției

Intenția poate fi înțeleasă în diferite feluri. Mulți moralisți definesc intenția ca fiind scopul pentru care o acțiune este făcută. Intenția este răspunsul la întrebarea, « Ce încercă acțiunea să obțină? ».

Deoarece uneori facem lucruri cu diverse scopuri în minte, o acțiune poate avea mai multe intenții. În asemenea cazuri, se poate dovedi util ca aprecierea intenției să se facă din diferite unghiuri. Scopul unei acțiuni poate fi descris, aproape în totdeauna, ca o *eventualitate*. Cu ceva gîndire, noi putem descrie în acest fel chiar și scopurile destul de vagi. De exemplu, dacă vrem să ne contruim un vocabular mai bogat, putem declara ca scop dorința de a crește vocabularul nostru cu aproximativ 300 de cuvinte. Atingînd această stare este o eventualitate care se întîmplă la un anumit moment de timp. Verbalizînd scopurile noastre în termeni de eventualități oferim avantajul de a putea să fim capabili să identificăm sistematic intențiile noastre, determinînd care consecințe ale unei acțiuni dorim să se întîmple. Deci putem răspunde la întrebarea «Cu care consecințe voi fi de acord?». Anumiți moralisți folosesc cuvîntul « asentiment » în loc de « de acord ». Vom folosi aici cuvîntul « de acord » deoarece « asentiment » sugerează mai degrabă o semnificație pasivă care contravine activismului unei

vieți morale profunde. Indiferent de alegerea exactă a cuvintelor, ideea principală trebuie să rămână clară: putem identifica intenția examinând atitudinile față de consecințele unei acțiuni.

În mod obișnuit putem clasifica asemenea atitudini astfel : aprobare, dezaprobare, mixt și indiferent.

Începem cu « aprobare » și « dezaprobare ». Aceste atitudini diferențiază între sentimentele pozitive și negative. Putem să ne simțim rău atunci când demascăm unui instructor un bun prieten care a trișat la examen dar, putem cu toate acestea, aproba dreptatea care urmează. Putem să ne simțim bine când prietenii noștri ne invită nerăbdători la o petrecere, dar putem dezaproba beția, abuzul de droguri și vandalismul pe care noi știm că-l aduc asemenea petreceri. Deoarece puterea de a alege stă în voință, aprobarea și dezaprobarea devin intenții alese ale voinței în loc de răspunsuri involuntare ale emoțiilor.

Ce putem spune despre atitudinile care nu sunt nici pozitive, nici negative? Putem distinge între “mixt” și “indiferent”. Cele două atitudini nu sunt similare. A rămâne *indiferent* implică insensibilitate morală. Cazurile extreme includ sociopatii care nu manifesta întristare sau preocupare după ce comit crime oribile. Pe termen lung, un tipar de insensibilitate morală conduce la decădere morală. Deci, trebuie să ne străduim din greu să evităm indiferența. Pe de altă parte, având opinii mixte înseamnă că avem o sensibilitate morală rafinată, care se află la originea vieții. Astfel, deși trebuie să încercăm să descompunem opiniile mixte unde este posibil, totuși ele pot fi tolerate mai mult decât indiferența.

Importanța intenției

Dar de ce intenția contează așa de mult? Oricum, uneori oamenii buni fac lucruri rele și vice-versa. Uneori lucratori sociali bine intenționați, involuntar, ajung într-un « burnout » complet, făcându-și rău singuri și lipsind oamenii cu nevoi de atenția de care au nevoie. Invers, uneori dictatori brutali construiesc școli și spitale într-o încercare cinică de a obține favorurile lumii

exterioare. In final, nu conteaza doar acțiunile externe? Trebuie sa ne pese despre atitudinile interioare, cind acțiunile exterioare determină în final binele uman? Desi este loc pentru dezbateri asupra acestui subiect, pare prea simplu sa spunem ca suprasolicitații lucrători sociali au procedat greșit și că dictatorii au făcut bine.

Un exemplu poate aruca mai multă lumină asupra subiectului. Să presupunem că Marius are o colega de clasa Maria, care la rindul ei are o soră mai tână Ioana. Intr-o zi Marius o întâlnește pe Ioana la o petrecere. El se îndrăgostește de ea, și îi cere o întâlnire. Avertizată de bărbații care cad îndrăgostiți la prima vedere, Ioana refuză. Dar Marius nu renunță, și dezvoltă o strategie inteligentă. El decide să continue cu colega sa de clasa Maria, care a arătat un interes romantic pentru el. Marius nu o place în realitate pe Maria, dar el calculează că dezvoltând aparențele unei relații sănătoase cu ea, el poate menține un slab contact cu Ioana. Ioana va vedea că el nu este o persoana chiar asa de volatilă, și va avea mai multă încredere în el. In acest moment, Marius planuiește să o părăsească pe Maria într-o manieră care sa n-o înspăimînte pe Ioana, eliberîndu-se astfel pentru a urma adevarata țintă a afecțiunii lui. Astfel, Marius începe să se întâlnească cu Maria, care se îndrăgostește de el. Marius încă nu are nici un sentiment pentru Maria, și evită cu grijă orice exprimare a afecțiunii romantice. El o tratează cu respect, dar limitează întâlnirile la un pe săptămînă, și exprimă periodic că nu dorește ca relația să avanseze prea repede. Maria, totuși, interpretează aceste rețineri ca fiind date de timiditate. Așa cum a planuit Marius, Ioana observă relația și este impresionată de comportamentul lui. Marius vede acest lucru, și se pregătește să stopeze relația inventînd niște scuze legate de incompatibilitate cu Maria. Totuși, înainte de ași pune planul în aplicare, mașina lui Maria este lovită de un șofer bețiv, și ea moare într-un tragic accident. Ioana este disperată de pierderea surorii sale, iar Marius sesizează oportunitatea, oferindu-i un umăr confortabil pe care să plîngă. După o perioadă de doliu, Ioana se îndrăgostește cu ușurință.

Trebuie să apreciem ce a făcut Marius? De fapt, acțiunile sale externe au arătat puține bavuiri. El a tratat-o pe Maria bine, și nu a presat-o pe Ioana. Este dificil să-l acuzăm pe Marius de minciună, deoarece, ca mulți bărbați îndrăgostiți, el nu și-a manifestat afecțiunea deschis. El ia permis Mariei să continue cu visele ei de dragoste, exprimind cu grija avertismente bine ordonate. Este adevărat ca dacă Maria ar fi trait pînă ce Marius ar fi părăsit-o, am fi putut să-l învinovățim pe Marius că i-a frînt inima în mod incorect. Dar așa cum s-au derulat evenimentele, Marius a obținut ceea ce a dorit fără se le rănească nici pe Maria, nici pe Ioana. In ciuda acestei situații, mulți oameni vor critica demersurile lui Marius. Deși acțiunile exterioare ale sale pot părea în regulă, intențiile sale interioare sunt o altă poveste. De fapt, demersul sau moral extern are loc accidental. Conteaza acest lucru? Abordarea noastră etica bazata pe virtuți spune că da. Virtuțile focalizeaza pe tema obișnuinței. Adica, un comportamentul voluntar de a face ceva tinde sa internalizeze un tipar comportamental care face ca respectiva acțiune sa se desfășoare mai usor data viitoare. Acest proces de internalizare stă la baza vechii zicale : « Noi devenim ceea ce facem ».

Făcînd ceva care are semnificație morală are drept consecință un « print » pe tiparul nostru comportamental. Astfel, să presupunem ca, ca și Marius, noi intenționăm o acțiune pe care suntem feriți de a o îndeplini. Se mai aplică noțiunea de imprimare? La urma urmei, acționînd pe baza unei decizii are mai mult efect decît doar să gîndim despre ea. Pina intr-un anumit punct, totuși, simpla decizie are importanța ei. Sa ne amintim că legea penală pedepsește conspirația la omor la fel ca si omorul. Chiar dacă un plan de omor nu se realizează in fapt, planificarea însăși se imprima in conspirator în așa fel încît face uciderea mai posibila în general.

Bineînțeles , comportamentul uman nu se supune unor reguli matematice stricte. In cele mai multe situații, oamenii își pot controla conștient comportamentul, in ciuda obișnuinței. Acțiunea etica seamana respirației. In mod normal noi respirăm fără a gîndi. , dar în anumite

limite noi putem controla respirația dacă dorim. Deci, spunind ca o decizie afectează pe altele care urmează, noi vorbim doar în termeni de posibilități, nu de certitudini. Această idee este bine stabilită de științele sociale. Pentru un criminal condamnat este mult mai probabil să comită o altă crimă în viitor decât pentru cineva fără cazier.

Efort și Virtuți

Ne-am uitat la intenții în principal în legătură cu decizii specifice. Noi putem însă considera atitudinile morale într-un sens mai general. Există o strinsă analogie între viața morală și atletism. Un atlet bine antrenat se catara pe munte mai bine decât un lenes. Analogia merge și mai adânc. Rar se întâmplă ca antrenamentul să rămână staționar la un nivel fixat. În orice moment, capacitățile unui atlet sunt fie îmbunătățite, fie se degradează. Uneori schimbarea are loc destul de repede, în timp ce, alte ori, ea este abia perceptibilă. Schimbarea pare inevitabilă, iar natura umană are neplăcută tendință spre a regresa dacă lipsește efortul continuu de îmbunătățire.

Experiența ne învață că reguli similare se aplică și vieții morale. Este adevărat că acționând, într-un anumit caz, în conformitate cu virtuțile, nu este ușor să repetăm comportamentul. Totuși o anumită cantitate de efort este întotdeauna implicată. Muschii slăbesc fără acest efort, și la fel și voința morală. Această idee are suficientă importanță pentru a merita formalizarea într-un principiu fundamental de moralitate:

Oamenii trebuie să încerce ori de câte ori este posibil să progreseze în viața morală.

MODULUL 2

Rezolvarea conflictelor Etice

Cap.5 Ierarhizarea valorilor morale

Selectarea principiilor și Metodelor

Ceva foarte important se petrece când selectăm principiile și metodele morale pentru rezolvarea problemelor etice. Prin această alegere apare în universul tuturor acțiunilor posibile o anumită gamă de acțiuni corecte. Diverse seturi de principii și metode vor conduce la game diferite, care adesea se vor suprapune doar partial.

Faptul că diverși oameni selectează adesea mulțimi diferite de principii și metode duce la un mare dezacord între ceea ce este corect și ceea ce este incorect. Există inconveniente și mai mari. Cei mai mulți oameni pot explica cele mai multe dintre principiile morale în care ei cred. (Bine înțeles, uneori oamenii aderă doar formal la principii, ceea ce conduce la un sever eșec moral : ipocrizia !). Curios, totuși, mulți oameni rămân mai puțin conștienți despre metodele lor. Mai rău încă, mulți aplică metodele lor inconsecvent – de exemplu, utilizează o metodă în context familial și o altă metodă la locul de muncă. Virtutea dreptății este în mod special vulnerabilă la un asemenea tratament diferențiat, de exemplu tatăl care acționează ca un tiran dominant în familie, dar devine Domnul Egalitate la serviciu. În acest subcapitol vom căuta să îmbunătățim abilitatea noastră de a identifica principiile și metodele argumentării morale. Astfel, vom putea ajunge la o acomodare mai civilizată a unuia cu altul decât ar fi posibil în alt fel.

Cautăm, deasemenea, să îmbunătățim capacitatea noastră de a ajunge la soluții morale consistente și sustenabile în cazurile complexe care apar în știință și inginerie. Interesant, multă dezbateră continuă să existe în domeniul eticii cu privire la modul de a trata complexitatea

morală. Virtuțile etice clasice se focalizează cel mai mult în special pe situații relativ simple. Totuși, întrebări despre drepturile de proprietate intelectuală, despre schimbările climatice, sau ingineria genetică, duc la problematice morale foarte complicate. Deși cadrul de bază rămâne ancorat în teoria clasică a virtuților, în capitolele următoare extindem această teorie într-o manieră care sperăm să se dovedească utilă în practica oamenilor de știință și a inginerilor.

Ierarhii de valori : Moral și Nonmoral

Cei mai mulți oameni sunt de acord că anumite feluri de bine sunt mai bune decât altele, și anumite feluri de rău sunt mai rele decât altele. De exemplu, cei mai mulți sunt de acord că înjunghierea deliberată a unui om este mai rea decât furtul unui cal. Cum ajungem la o astfel de ierarhie? Este înjunghierea mai rea decât furtul în orice situație ? Să ne amintim că în vestul sălbatic american al anilor 1800, condamnarea pentru furtul unui cal era moartea, în timp ce producerea unor răni corporale nu conducea la condamnarea la moarte.

Situațiile complexe prezintă adesea opțiuni de acțiune care fac să se întâmpe atât lucruri bune cât și lucruri rele. Alegerea celui mai bun drum necesită cîntărirea binelui și raului pentru a determina în ce parte înclina balanța. Din păcate, mulți oameni stabilesc ce este bine și ce este rău într-o manieră inconștientă și nereproductibilă. În urmare, mereu apar dispute etice fără a se constientiza că dezacordul real stă tocmai în aceste ierarhizări implicite. Bine înțeles, cei mai mulți oameni sunt de acord asupra importanței relative a anumitor valori, însă nu există încă nici o ierarhizare precisă și universală.

Vorbind despre bine și rău, trebuie să distingem cu grijă între valori morale și cele nonmorale. Doar primele fac obiectul atenției eticii. Valorile nonmorale presupun preferințe în legătură cu culorile, mincarea, hainele, muzica, echipele sportive, climat și altele asemenea. Valorile morale presupun atitudini față de oameni și alte ființe, incluzînd loialitate, onestitate, modestie, aroganță și altele asemenea.

Oricine atribuie priorităţi printre valorle nonmorale. O persoana poate sa aprecieza pretul înainte de orice, alta sa prefere mărimea unor pantaloni in defavoarea culorii. Evident ca nici o ierarhie nonmorala nu este universal acceptata. Aceasta diversitate in ierarhizare nu ne surprinde niciodata si nici nu ne ofensează. In cele din urma, Mozart si Michelangelo probabil ca au lasat lumea mai buna dupa ce au ales muzica, respectiv sculptura, ca ocupatie a lor de baza.

Tot asa, oricine atribuie prioritati printre valorile morale. La fel, nu exista aici nici o ierarhie universala. Mizele devin mult mai mari in acest domeniu, totusi, si anumite probleme isi fac aparitia. Prima presupune sa decidem ce cade in domeniul moralitatii. Cu alte cuvinte, cum trasam linia de demarcatie dintre chestiunile morale si cele nonmorale? Trebuie sa stabilim această distincție cât mai bine cu putință înainte de a încerca sa clasificăm valorile morale.

Trasarea liniei

Sa considerăm un exemplu. Să presupunem ca te afli în drumetie pe un drum de munte pustiu și dintr-o dată te afli pe marginea unei stînci înalte. Dintr-un anumit motiv simți nevoia să cauți o mica pietricică pentru a o arunca in prăpastie. Așa că te uiți peste stâncă pentru a verifica trecătorii, arunci pietricelele și asculti cum se sparg de pietrele de mai jos. Presupunem că nu există nici o reglementare locală în privința aruncării pietrelor. Si zona nu este protejată din punctul de vedere a legii protecției mediului. Acest gest este pe tarîmul moral? Mulți vor răspunde « NU », gîndindu-se că nu ați provocat decît o foarte mică grabire a erodarii naturale. Acum să presupunem că în aceleași condiții descoperiți un buldozer cocoțat pe margina stîncii. Luați încărcătura buldozerului și o aruncați peste marginea stîncii. Creșterea cantității de stîncă duce gestul în arena morală ? Dar dacă aruncați o gramadă de buruieni ? Un pui de soarece ? Un copil ? Un om adult ?

Aproape oricine va fi de acord ca aruncarea unei persoane de pe stincă ste un gest moral (sau mai precis imoral !). Dar ce se intimpla în cazul identificarii dintre pietricele si adultul uman ? Parcurgem gama de la obiecte, la animale, pina la oameni. In ce punct ați putea spune : « Este ceva în neregula cu asta ? » Acest exemplu ilustreaza conceptul de « importanță morală », idea că standardul moral este mai ridicat în anumite situații decît în altele. Exemplul mai sugerează și cît de dificil este să trasezi linia dintre moral si nonmoral.

Pînă acum ne-am concentrat asupra obiectelor. – dar ce avem de spus despre acțiuni ? Să presupunem în exemplul de mai sus că drumețim împreună cu cineva, și nu singuri. Să presupunem că întîlnim o zonă îngustă a potecii și că nu a existat o înțelegee prealabilă cine să treacă primul. Prin urmare, pentru că dumneavoastră s-a întimplat să fiți în față, treceți primul. Mulți oameni vor fi de acord ca acest gest are o foarte mică importanța morală. Acum să presupunem că mergeți atît de încet încît însoțitorul trebuie să aibă grijă să nu se ciocnească de dumneavoastră. Merită acest gest o importanța morală mai ridicată ? Ce spuneți dacă vă opriți brusc pentru a vă verifica ceasul de mîna ? Dar dacă o faceți de mai multe ori ? Presupunem că vă opriți dintr-o dată, vă întoarceți și vă sărutați însoțitorul ? Dar dacă după aceea vă înțeptați cu un cuțit însoțitorul ? Cei mai mulți vor fi de acord că din acest moment importanța morala a gestului a devenit foarte ridicată ! Pentru actiuni ca și pentru obiecte, există o linie continuă a importanței morale, si delimitarea dintre moral și nonmoral este o provocare tulburătoare.

Obiectele și acțiunile sunt direct observabile într-un anumit fel. Dar ce se întimplă în cazul lucrurilor invizibile cum ar fi atitudinile ? Să presupunem că mergeți la un grătar împreună cu niște cunoștințe, care va desemnează pe dumneavoastra să mergeți la un chioșc să cumpărați niște sucuri. Mai presupunem că cunoștințele nu și-au exprimat nici o preferință pentru sucuri. Dumneavoastră preferați cola, deci este ceea ce cumpărați. In acest moment, alegerea dumneavoastra este nonmorală ; ați ales ceea ce era în topul preferințelor dumneavoastră. Presupunem acum, ca unul din membri grupului, Andrei, urăște cola dar este prea timid ca sa

spuna acest lucru deschis. Se întâmplă ca dumneavoastra să știți despre acest lucru. Mai mult, nu vă place de Andrei deoarece acesta va insultat în timpul unui meci cu o seară înainte. Prin urmare comandați cola cu dorința suplimentară să-i oferiți o bautura care nu-i place. In acest punct, alegerea dumneavoastra a capătat culoare morală deoarece ați sperat să vă razbunați. De remarcat că acțiunea exterioara a rămas aceeași; conținutul moral al alegerii depinde de intenția interioară. Aici apare problema liniei de demarcație. Sa presupunem ca lui Andrei îi displace puțin cola, iar sentimentele dumneavoastră împotriva lui sunt tot slabe deoarece va insultat acum un an și nu cu o seară înainte. Conținutul moral a comenzii dumneavoastra descrește corespunzător. In ce punct alegerea devine nonmorală ?

In concluzie, avem nevoie de o linie de demarcație a importanței morale care sa separe entitatile etichetate « morale » de cele etichetate « nonmorale » în cazul obiectelor, actiunilor si atitudinilor. De secole aceasta problema etica nu are o solutie. Din nefericire, lasind distinctia dintre moral si nonmoral atat de vagă inducem nemulțumire între cititori , in special in cazul în care acestia sunt oameni de știinta sau ingineri obisnuiti cu precizia matematica. Aducem aici in sprijinul nostru idea ca, chiar si in disciplinele tehnice, vagul este mult mai prezent decit am crede initial. De exemplu, culoarea luminii vizibile. In ce punct rosul devine portocaliu ? Sau verdele devine albastru ? Deși lungimea de unda a luminii are o semnificație precisă, orice încercare de a separa spectrul vizibil în culori discrete necesită decizii care se dovedesc în ultimă instanță arbitrar.

Dacă anumite lucruri ocupă nivele de importanța morala mai ridicata decit altele, ce determina aceasta ierarhie ? Nu exista un raspuns care sa satisfaca pe toată lumea. Dezacorduri majore apar la extremitatea de sus a acestei ierarhii, unde apar probleme antropologice. Vezi dezbaterile despre drepturile animalelor. Unii argumenteeaza ca oamenii au cea mai ridicata importanta morala si trebuie sa aiba intotdeauna prioritate in situatii cum ar fi testele toxicologice. Altii considera ca testele pe animale sunt la fel de gresite ca si testele pe oameni.

Se pare ca este dificil sa rezolvi asemenea dispute fara sa apelezi la filozofie sau religie. Prin urmare, noi vom concluziona ca, desi ierarhiile importantei morale se află în centrul gândirii morale, oameni diferiți ajung la clasamente diferite pe baze care se află în afara experimentului stiintific.

Ierarhizarea virtuților

Există vreo cale prin care să clasificăm virtuțile clasice cum ar fi dreptatea și cumpătarea, sau alte valori morale cum ar fi bunăvoința și loialitatea ? O asemenea ierarhizare ar ajuta mult în rezolvarea dificilelor conflicte etice. Mulți moralști, dealungul veacurilor, începând cu Aristotel, au argumentat că asemenea ierarhizari abstracte sunt greu de făcut, cu excepția unor cazuri particulare, si nici nu sunt teribil de utile atunci când totuși putem să le facem. De exemplu, o anumită ierarhizare clasica, originară din secolul cinci, sfătuia: “Iubiți si faceți cum va place”. Aceasta ierarhie pune iubirea mai presus de toate celelalte valori, dar se dovedește dificil de implementat în practică deoarece cuvintul “iubire” are diverse înțelesuri. De exemplu, să considerăm diferentele dintre « iubire de cățeluș », « iubire de frate », si « iubire romantică ».

În ciuda acestei dificultăți, mulți moralști de-a lungul secolelor au plasat dreptatea în fața prudentei, cumpătării și curajului, ca importantă. Dreptatea funcționează în cadrul voinței, care distilează intrările de la minte și emoții în judecăți finale. Mulți moralști atașează importanta suprema evitării răului malefic. Eșecul dreptății adesea presupune răutate, în timp ce eșecul în prudență sau cumpătare / tarie morală de obicei presupune neglijență sau lașitate în capacitatea de a grași, si deoarece voința stă deasupra minții și emoțiilor în formularea deciziei, importanta primara a dreptății decurge natural.

De obicei, moralștii au pus bunăvoința într-o clasă aparte de virtuți naturale. În timp ce o lipsă a dreptății cauzează greșeli definitive, o lipsă a bunăvoinței nu. Astfel, există o mai mică

obligație de a practica bunăvoința decît dreptatea. Asta înseamnă că bunăvoința se afla pe un plan mai înalt și mai lăudabil decît simpla dreptate (sau decît prudența și cumpătarea / tăria de caracter).

Cap.6. Inceperea judecăților morale: Evaluarea acțiunilor exterioare

Acțiunile morale au atât aspecte exterioare cât și aspecte interioare. Dimensiunea exterioară privește acțiuni văzute din exteriorul persoanei, în timp ce, dimensiunea interioară privește intenția personală. În acest capitol vom dezvolta o cale sistematică de a analiza dimensiunea exterioară, în situații morale complexe. *De notat ca orice judecată de bunătate morală bazată doar pe acțiuni și consecințe exterioare rămâne incompletă. Intenția joacă un rol crucial în evaluarea finală.*

O analogie matematică

În cazurile complexe, o acțiune poate conduce la mai multe consecințe posibile, unele bune și altele rele. Unele din aceste consecințe pot fi mult mai importante decât altele, iar unele pot fi mult mai probabile decât altele. Pentru a evita confuzia, dorim să avem o metodă sistematică de listare și de comparare a acestor consecințe într-o manieră care să țină seama de cât de importante sau cât de probabile sunt. Metoda se bazează pe o analogie matematică și are avantajul de a fi directă și sistematică. Mai mult, ea se aseamănă cu analizele de tip risc-beneficiu, cu care inginerii sunt obișnuiți. Mulți oameni ar fi suspicioși la orice încercare de a reduce un subiect complex cum este etica, la matematică. Această suspiciune este întemeiată. Nu există nici o cale acceptabilă prin care să cuantificăm « variabilele » morale. Cum putem atașa un număr la ceva ca loialitatea? Deci, trebuie să reamintim că analogia noastră matematică este doar o *analogie*. Ea nu trebuie luată adliteram. Din acest motiv, vom evita cu grijă de a pune numere în ecuații, și nu vom folosi formele funcționale. În acest fel ar trebui să fim capabili să aducem ceva din claritatea sistematică a matematicii în etică, fără a tensiona ideile prea tare.

Cu aceste precizări bine întipărite în minte, să considerăm ce avem de făcut pentru a echilibra binele și răul care poate urma unei acțiuni dintr-o situație complexă. Pentru fiecare lucru care

se întâmplă, noi trebuie să decidem mai întâi dacă el este bun sau rău. Apoi noi trebuie să decidem cât de important este și cât de probabil este, deoarece consecințele care sunt mai serioase sau mai probabile ar trebui să încline balanța mult mai serios. Odată ce am luat aceste decizii pentru fiecare consecință, le putem aduna împreună pentru a evalua echilibrul general dintre bine și rău care rezultă din acțiune. O analogie matematică ar arăta astfel :

$$\text{bunătatea neta} = \sum (\text{bunătatea fiecărei consecințe}) \times (\text{importanța}) \times (\text{probabilitate})$$

Factorul care descrie bunătatea fiecărei consecințe descrie cum această consecință se circumscrie virtuților. Putem evalua consecințe care reflectă dreptatea, prudența, cumpătarea sau curajul ca « bune », și pe cele care nu, ca fiind « rele ». Când facem această evaluare, trebuie de cele mai multe ori să clarificăm modul nostru de gândire, identificând virtuțile cu care consecința se conectează.

Factorul care descrie importanța fiecărei consecințe determină cum este aceasta « bine » sau « rău ». Măsuri ale binelui ce pot fi folosite sunt : « ridicat », « moderat », « scăzut » sau « zero ». Realizarea acestei evaluări depinde de ce valori morale credem noi că sunt cele mai importante (adică, depind de ierarhia valorilor morale de care am discutat în capitolul anterior). De exemplu, concedierea unui funcționar necesară contează foarte mult pentru funcționar, dar mult mai puțin pentru șeful personalului aflat într-un birou îndepărtat, care semnează documentele necesare acestei acțiuni. În realizarea acestor evaluări, trebuie să încercăm să fim cât mai imparțiali posibil, privind situația de pe poziție exterioară.

Factorul ce descrie probabilitatea poate fi și el valorizat ca fiind « ridicat », « moderat », « scăzut » sau « zero ». Este important să ne amintim că probabilitatea unei consecințe reprezintă o probabilitate *cumulativă*, incorporând probabilitățile tuturor evenimentelor care conduc la respectiva consecință. Astfel, dacă o acțiune conduce la o consecință nedorită A, care

la rândul ei conduce aproape sigur la consecința B, probabilitatea cumulativă a evenimentului B este încă scăzută. Să considerăm, de exemplu, un pilot de cursă comercială a cărui avion este la sfârșitul pistei, cata de desprindere. Pilotul face ultimele verificări de zbor și decide dacă să decoleze cu adevărat. O posibilă consecință a decolării este aceea ca avionul să se prăbușească, să ia foc și să ardă pasagerii. Dacă avionul se prăbușește, probabilitatea rănirii ca urmare a focului rezultat este cât se poate de ridicată. Totuși, presupunem ca vremea este bună, și avionul este sigur, astfel încât șansa prăbușirii avionului este foarte scăzută. Probabilitatea *cumulativă* a rănirii pasagerilor din cauza focului rămâne astfel foarte scăzută. Prin urmare, valoarea probabilității în relația de mai sus, pentru evenimentul « rănirea prin foc », trebuie să fie « foarte scăzut ».

Cap.7. Completarea judecăților morale: Rolul decisiv al intenției

În capitolul anterior am privit la dimensiunile exterioare ale unei acțiuni în situații complexe. Chiar dacă au fost dezvoltate cai de echilibrare a tuturor consecințelor bune și rele, am văzut că încă avem nevoie de un ingredient suplimentar pentru a completa judecata morală. Acest ingredient este *intenția*, pe care o vom examina în cele ce urmează.

Evaluarea bunătății interioare

Fiecare decizie pe care o luăm conturează tendința noastră de a practica virtuțile. O decizie morală bună ne face să decidem mai ușor, în același sens, cu următoarea ocazie, în timp ce atunci când luăm o decizie proastă, este mai probabil ca decizia ulterioară să fie tot rea. Această perspectivă focalizează asupra acelor aspecte ale moralității interioare care se va exterioriza, mai devreme sau mai târziu, în acțiuni externe. Totuși, pot fi probleme cu implementarea acestei viziuni. Mai întâi, efectele interioare pot fi foarte dificil de prezis datorită complexității comportamentului uman. În al doilea rând, această perspectivă conduce la dificultăți atunci când se aplică persoanelor pe moarte. Dacă perspectiva noastră asupra eticii rămâne limitată la ceea ce poate fi observat (chiar și pe termen lung), astfel încât, nu ar părea să conteze foarte mult dacă persoanele pe moarte ar dezvolta dorința interioară de a face lucruri bune în viitor ! Totuși, intuitiv, ni se pare că bunătatea interioară ar trebui să conteze într-un fel. Din nefericire, un progres suplimentar pe această linie necesită apelarea la considerații filozofice sau religioase. Rămânând consecvenți cu linia acestui curs, nu vom aborda asemenea considerente.

Discutând moralitatea interioară, cadrul sistematic dezvoltat pentru a privi la consecințele exterioare, oferă beneficii semnificative pentru analiza morală, pe care nu dorim să le pierdem. Astfel, vom examina atitudinile și influențele consecință cu consecință. Să definim intențiile noastre ca fiind atitudinile noastre alese față de consecințele exterioare – adică, dacă noi aprobăm sau dezaprobatăm fiecare lucru care se poate întâmpla ca urmare a unei alegeri morale.

(De notat că ne focalizăm aici pe atitudinile alese, nu pe simțiri. Această distincție este discutată mai mult în Cap.4) Aceste atitudini alese afectează caracterul nostru prin întipărire. De exemplu, aprobarea lucrurilor rele, sau dezaprobarea celor bune, în general conduce spre slăbirea caracterului nostru. Doi factori influențează intensitatea întipăririi. Atitudinile față de consecințele importante, în general, se imprimă mai mult decât cele față de consecințele minore. Și, gradul de aprobare intră în discuție, atitudinile indiferente sau în conflict având efecte diferite de aprobarea sau dezaprobarea puternică.

Din nefericire, evaluarea probabilității și intensității întipăririi în orice caz concret este destul de dificilă. Prin urmare, nu vom recurge la o analogie matematică pentru întipărire.

Echilibrarea evaluărilor binelui exterior și interior

Știind acum cum să echilibrăm consecințele separate, în realitățile exterioară și interioară, ne întrebăm cum putem pune aceste evaluări împreună într-o singură judecată corectă? Din nefericire, aceasta este o întrebare asupra căreia eticienii încă dezbate foarte viguros.

Totuși, un posibil ingredient este numărul relativ al oamenilor afectați de consecințele exterioare și de cele interioare. De regulă numărul este destul de mic pentru consecințele exterioare. Pe de altă parte, întipăririle interioare pot apărea în toate interacțiunile cu alții – având potențialitatea de a conduce la efecte mult mai de anvergură. Asemenea efecte devin în mod special importante în cazul funcționarilor publici. Pe de altă parte, numărul nu vorbește despre întreaga poveste. Gradul de impact joacă și el un rol important. Un profesor cu gradul patru vine în contact cu mai puțini oameni decât un controlor de produse alimentare, dar profesorul are o influență mai mare asupra comportamentului moral.

« Problema Solomon »

Ce se întâmplă când, după considerarea intenției, analiza relevă două « cele mai bune » opțiuni ? În onoarea înțeleptului rege al antichității, numim această dificultate « problema Solomon ». Ocupându-ne de problema Solomon trebuie să ne bazăm pe un principiu fundamental, a cărui origine este în vremurile vechilor greci. Ideea de bază poate părea rezonabilă intuitiv, deși necesită apelul la filozofie sau religie pentru susținerea ei.

Principiul: *Obligația de a evita ce este rău este mai importantă decât obligația de a face ce este bine.*

Găsim o aplicare evidentă a acestui principiu în regula veche a medicilor: « Nu face rău ». Mai mult, primele sisteme de legi, cum ar fi Codul lui Hammurabi sau Cele 10 porunci, vorbeau adesea despre ce rău să evităm și mai puțin despre ce bine să urmăm. Această tradiție continuă și în zilele noastre ; cele mai multe coduri de legi tind să vorbească mult mai mult despre ce oamenii NU trebuie să facă, decât despre ce ei AR TREBUI să facă.

În cazul situațiilor în care două opțiuni morale par să fie în echilibru între bine și rău, noi trebuie să încercăm a alege pe aceea cu mai puține consecințe rele reale, chiar dacă s-a compensat cu consecințe extrem de bune.

Cap.8. Responsabilitatea morală

Factori care limitează responsabilitatea morală

În gândirea clasică morală, moralitatea se referă la bunătatea comportamentului uman voluntar care impactează propria persoană sau pe cei din jur. Cuvântul « voluntar » are mare importanță în acest context, însemnând că trebuie să avem un control adecvat asupra a ceea ce suntem.

Presupunând ca nu am permis în mod deliberat să rămânem ignorați, lipsiți de putere, sau indiferenți, noi avem o responsabilitate morală completă pentru ceea ce facem.

Această definiție se bazează pe trei factori care pot limita responsabilitatea. Pe aceștia îi vom examina pe rând în cele ce urmează.

Lipsa de cunoaștere

Lipsa de cunoaștere, care limitează responsabilitatea morală, ia două forme. Fără vina noastră, noi putem fi ignorați asupra anumitor aspecte cheie ale unei situații. De exemplu, un om poate plăti pentru alimente, cu bani falși, neștiind de acest lucru. De asemenea, noi putem fi neavertizați ca o anumită acțiune este nonetică. De exemplu, o foarte tânără fată poate lua rujul mamei sale cu care să deseneze pe toți pereții. Ambele tipuri de ignorantă pot apărea din diverse motive. Uneori, ignoranța există fără a face rău nimănui. Noi nu am avut posibilitatea să învățăm ceea ce trebuia să știm, sau pur și simplu am uitat. În alte cazuri, totuși, ignoranța vine din comportamentul neglijent sau fraudulos al altora.

Lipsa libertății

Lipsa libertății apare adesea datorită factorilor externi nouă înșine. De exemplu, un barbat poate conduce o mașină cu frâne defecte și să lovească accidental o bătrână din cauza aceasta. Amenințările de violență fizică sau psihică din partea altora pot și ele elimina libertatea într-o manieră similară.

Lipsa libertății poate avea loc și datorită unor factori interni. Acțiunile făcute sub influența alcoolului sau drogurilor sunt exemple din această categorie. Obișnuințele adânc înradacinate pot fi și ele asemenea factori interni care îngădesc libertatea. Aceste obișnuințe trebuie însă să fie dependențe fizice sau psihice pentru a îndeplini acest rol. Pasiunile copleșitoare pot elimina responsabilitatea morală. Uneori în circumstanțe foarte dificile, noi devenim atât de copleșiți de sentimente de frică, vină sau durere, încât pierdem controlul asupra a ceea ce facem.

Lipsa asentimentului

Mulți moralști numesc o pierdere completă a asentimentului « acord insuficient ». Totuși, « asentiment » poartă o semnificație activă, care lipsește în « acord ». Ideea de bază este că noi avem responsabilitatea doar pentru ceea ce facem de bunăvoie. O inabilitate sau lipsă de bunăvoință de a oferi aprobarea pentru ceea ce facem poate apărea în diverse feluri, însă de cele mai multe ori ca urmare a unui timp insuficient de reflecție. Anumite situații morale, în special cele complexe, necesită mult timp de reflecție asupra lor. Dacă circumstanțele ne obligă la o judecată rapidă, noi nu avem timp să judecăm asupra tuturor consecințelor, și prin urmare nu putem nici aproba, nici dezaproba.

Să subliniem în acest moment că am restrâns responsabilitatea la situații în care avem cunoaștere, libertate și asentiment. Totuși, am folosit mai devreme fraza « *presupunând ca nu am permis în mod deliberat să rămânem ignoranți, lipsiți de putere, sau idiferenți* ». Dacă am compromis deliberat sansa noastră la cunoaștere, libertate sau asentiment, noi rămânem responsabili pentru ceea ce se întâmplă. Astfel, în multe cazuri de răspundere juridică, o întrebare cheie adesea gravitează în jurul a ceea ce o persoană « rezonabilă », știind « antecedentele verificate », ar trebui să știe sau să facă. Bineînțeles, asemenea evaluări sunt dificil de realizat. Problema libertății devine complicată. Uneori oamenii pierd controlul asupra acțiunilor lor din cauza psihopatologiilor, dependențelor, sau altele asemenea. Mintea

inconștientă joacă un rol esențial în asemenea cazuri. Totuși, noi putem folosi mintea conștientă pentru a face lucruri care ajută să formatăm mintea inconștientă și să limităm efectele nocive. Exemplele evidente includ participarea la psihoterapie sau la programe de eliminare a dependentelor.

Grade de responsabilitate

Libertatea, cunoașterea și asentimentul pot exista în diverse grade. Astfel, responsabilitatea morală se înscrie pe o linie continuă de la nimic, la parțial și, în final, complet. În anumite sisteme legale, « neglijența comparativă » privește responsabilitatea parțială. Când o persoană asigurată are un accident și pretinde despăgubiri de la asigurator, disputa este asupra a cât trebuie să plătească compania de asigurări. Curtea trebuie să decidă dacă neglijența asiguratului a contribuit la accident, și dacă da, trebuie să atribuie un număr care să exprime cât de mult. Uneori legea prevede despăgubiri proporționale cu « responsabilitatea parțială », alteleori, dacă neglijența asiguratului depășește 50%, atunci legea prevede anularea dreptului la despăgubire.